

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۱/۰۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۲۵

## رابطه هیجان شرم/احساس گناه با رفتارهای اخلاقی در دانش آموزان

(مطالعه موردی: هنرستان صنعتی تهران)

محمود اسماعیلی<sup>۱</sup>، افشین صلاحیان<sup>۲\*</sup>

### چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین هیجان شرم/احساس گناه و رفتارهای اخلاقی در دانش‌آموزان هنرستان صنعتی تهران در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ انجام شد. این پژوهش یک مطالعه توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در هنرستان صنعتی شهر تهران در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که ۲۰۰ نفر آنها به عنوان نمونه و با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس (روش آنالین) انتخاب شدند. روش جمع‌آوری داده‌ها بر اساس سیاهه رفتارهای اخلاقی (SBSQ) ثابت و همکاران (۱۳۹۴) و مقیاس شرم و گناه (GASP) کوهن (۲۰۱۱) انجام گرفت. تجزیه و تحلیل اطلاعات به‌دست آمده از اجرای پرسشنامه‌ها از طریق نرم‌افزار SPSS 24 در استنباطی (همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره) انجام پذیرفت. نتایج تحقیق نشان داد که بین هیجان شرم/احساس گناه و رفتارهای اخلاقی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.

**کلید واژه‌ها:** هیجان شرم، احساس گناه، رفتار اخلاقی

---

<sup>۱</sup> دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران  
<sup>۲</sup> استادیار، گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور واحد تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول) salahian2020@gmail.com

## مقدمه

اخلاقیات را می‌توان به عنوان استانداردهای رفتاری که از نظر قانونی و اخلاقی قابل قبول جامعه هستند در نظر گرفت که هدف آنها جلوگیری از بروز رفتارهایی است که به نفع فرد و ضرر دیگران می‌باشد. بر این اساس، رفتار اخلاقی عبارت است از رفتارهایی که این استانداردها را رعایت می‌کند و رفتار غیراخلاقی، رفتاری است که این استانداردها را نقض می‌کند. لذا می‌توان فرض کرد که معیار تعیین رفتار اخلاقی و غیراخلاقی، ذهنی و تابعی از ادراک و برداشت فرد از انتظارات فردی است (خالد<sup>۱</sup>، ۲۰۰۴؛ به نقل از شریفی فرد، حریری، بهارلو و منتخب یگانه، ۱۳۹۸). یکی از مهمترین پیش‌بینی‌کننده‌های رفتارهای اخلاقی هیجانات خودآگاهانه افراد مانند غرور<sup>۲</sup>، شرم و احساس گناه هستند. به طوریکه می‌توان گفت هیجانات خودآگاه یکی از جنبه‌های رفتاری هستند که نقش مهمی در زندگی انسان‌ها دارند و می‌توانند به طور خودکار محرک قضاوت‌های اخلاقی و مبنای عمل در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی شوند (ایمر و گرکز، ۱۳۹۷).

از جمله مهمترین هیجانات خودآگاه، شرم و گناه هستند (آبراهام، کورنیادی، اندنگساری<sup>۳</sup> و همکاران، ۲۰۲۰؛ دونوهوی، تیلمان، پرینو<sup>۴</sup> و همکاران، ۲۰۲۰) که این هیجانات مقوله مشخصی از پاسخ‌های هیجانی هستند که ریشه در بافت‌های اجتماعی دارند (چن، لی، یبارا و ژائو<sup>۵</sup>، ۲۰۲۰). شرم به وسیله مجموعه‌ای از فرآیندهای شناختی و خودارزیابی ناشی از بازخورد عمومی یا خصوصی اقدامات اجتماعی و با اهداف هویتی و برخی عوامل درونی ایجاد می‌شود (تریسی و رابینز<sup>۶</sup>، ۲۰۰۴). هیجان خودآگاه شرم نقش مهمی در تعادل رفتار روزمره ما با ارائه چگونگی انجام مسئولیت‌های خود نسبت به دیگران در جامعه فراهم می‌کند (مورفی و کیفین-پترسون<sup>۷</sup>، ۲۰۱۷). از طرفی احساس گناه به عنوان یک هیجان اجتماعی و اخلاقی در نظر گرفته شده است و به علت پاسخ به تخلف اخلاقی و عدم معاشرت صحیح بین فردی و بهداشت فردی روی می‌دهد. به طوری که عدم تطابق رفتار شخص با معیارهای اخلاقی منجر به احساس گناه خواهد شد (ایزنبرگ<sup>۸</sup>، ۲۰۰۰؛ به نقل از نادی، عزیزی و مسجدی، ۱۳۹۸).

بر اساس نتایج تحقیقات، هیجانات خودآگاه شرم و احساس گناه شامل ارزیابی از خود و هیجانات اخلاقی هستند که فرض می‌شود نقش کلیدی در تقویت رفتارهای اخلاقی افراد دارند (دیرینگ، مادوکس و تانجی<sup>۹</sup>، ۲۰۰۵). این دو هیجان به دلیل این که پدیده درونی هستند (قابل مشاهده نیستند) و افراد معمولاً فرق بین دو هیجان را تشخیص نمی‌دهند به آسانی قابل ارزیابی و اندازه‌گیری نیستند، به طوریکه اغلب به عنوان دو ساختار یکسان و شبیه به هم در نظر گرفته می‌شوند، در حالیکه در مطالعات اینگونه گزارش شده است که شرم و گناه در حالیکه با یکدیگر ارتباط دارند اما دارای ساختار مستقلی نیز هستند (لوینسون، بیرن و رودبائوق<sup>۱۰</sup>، ۲۰۱۶). همچنین این هیجانات خودآگاهانه تجربیات بسیار خصوصی هستند و می‌توانند رفتار ما را هدایت نمایند و بر دیدگاه ما از خود تأثیر بگذارند (گرایلی، خوراکیان و مهارتی، ۱۳۹۶).

در یک جمع‌بندی می‌توان ادعا کرد که هیجانات خودآگاه شرم و گناه می‌توانند پیش‌بینی کننده رفتارهای اخلاقی باشند و سوال پژوهش حاضر این است که آیا بین هیجان شرم/احساس گناه با رفتارهای اخلاقی دانش‌آموزان هنرستان صنعتی تهران رابطه‌ای وجود دارد؟

1. Khaled

2. pride

3. Abraham, Kurniadi, Andangsari

4. Donohue, Tillman, Perino

5. Chen, Li, Ybarra & Zhao

6. Tracy & Robins

7. Murphy & Kiffin-Petersen

8. Eisenberg

9. Dearing, Maddux & Tangney

10. Levinson, Byrne & Rodebaugh

## روش شناسی

این پژوهش یک مطالعه توصیفی از نوع همبستگی می باشد. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در هنرستان صنعتی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۳۹۸ بودند که به روش نمونه‌گیری در دسترس<sup>۱</sup> (اجرای آنلاین) حجم نمونه بر طبق فرمول  $n=50+8m$  از تاپاکینگ، فیدل، و اولمن<sup>۲</sup> (۲۰۰۷) و با در نظر گرفتن احتمال ریزش، ناقص بودن بودن برخی پاسخنامه‌ها و در جهت تعمیم‌پذیری بیشتر نتایج ۲۰۰ نفر انتخاب شد. با توجه به اینکه زمان اجرای میدان پژوهش در دوران شیوع کرونا ویروس (کووید-۱۹) بود امکان اجرای مداخله-کاغذی پرسشنامه‌ها بر روی دانش‌آموزان وجود نداشت. لذا برای انجام این کار از روش آنلاین از طریق گوگل فرم استفاده شد. به این صورت که مقیاس‌ها به صورت آنلاین طراحی و لینک آن در صفحات شبکه‌های اجتماعی مجازی (واتساپ و تلگرام) گروه‌های مجازی دانش‌آموزان قرار داده شد، تا دانشجویانی که مایل به شرکت در پژوهش بودند به سوالات پاسخ دهند و پاسخ‌های خود را برای پژوهشگر ارسال کنند. دوره نمونه‌گیری و اجرای ابزار نزدیک به ۲۰ روز از تاریخ ۱۳۹۹/۰۳/۰۵ تا ۱۳۹۹/۰۳/۲۵ به طول انجامید. با بررسی پرسشنامه‌ها و کنار گذاشتن داده‌های پرت از طریق اکسپلور نرم افزار آماری SPSS تعداد ۱۶ پرسشنامه شامل موارد ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۴۰، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۸، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۷۶، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۹۴، ۱۹۶ و ۱۹۷ به عنوان داده‌های پرت شناسایی شدند. در نهایت ۱۸۴ پرسشنامه سالم تحلیل شدند. با این اوصاف نرخ پاسخ ۹۲ درصد بود. جهت تحلیل داده‌ها در سطح توصیفی و استنباطی عمل شد. در سطح توصیفی جهت سنجش متغیرهای پژوهش از میانگین و انحراف معیار استفاده شد. مفروضه‌های تحقیق شامل چولگی<sup>۳</sup> و کشیدگی<sup>۴</sup> برای نرمال بودن توزیع نمرات بود. در سطح استنباطی جهت بررسی روابط بین متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره بود. همچنین نرم افزار تحلیل داده‌ها برنامه SPSS و AMOS نسخه ۲۴ بود.

ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش سیاهه رفتارهای اخلاقی<sup>۵</sup> (SBSQ) ثابت، دلاور، پاشاشریفی و خوشنویسان (۱۳۹۴) و مقیاس مقیاس شرم و گناه<sup>۶</sup> (GASP) کوهن، ولف، پانتر و اینسکو<sup>۷</sup> (۲۰۱۱) بود.

**سیاهه رفتارهای اخلاقی (SBSQ) ثابت، دلاور، پاشاشریفی و خوشنویسان (۱۳۹۴):** این پرسشنامه شامل ۳۲ سوال است که ۸ خرده مقیاس شامل احترام به تفاوت‌ها (سوالات ۱، ۲، ۳ و ۴)؛ ملاحظه (سوالات ۵، ۶، ۷ و ۸)؛ رفتار مسئولانه (سوالات ۹، ۲۰، ۱۱ و ۱۲)؛ رفتار کمک‌کننده (سوالات ۱۳، ۱۴، ۱۵ و ۱۶)؛ تواضع (سوالات ۱۷، ۱۸، ۱۹ و ۲۰)؛ پرخاشگری (سوالات ۲۱، ۲۲، ۲۳ و ۲۴)؛ تقلب (سوالات ۲۵، ۲۶، ۲۷ و ۲۸)؛ مراقبت (سوالات ۲۹، ۳۰، ۳۱ و ۳۲) را اندازه‌گیری می‌کند. نمره‌گذاری پرسشنامه در طیف لیکرت ۵ درجه‌ای می‌باشد به این صورت که کاملاً موافقم ۵ نمره، موافقم ۴ نمره، نظری ندارم ۳ نمره، مخالفم ۲ نمره و کاملاً مخالفم ۱ نمره تعلق می‌گیرد. سوالات ۱ تا ۱۳ و سوالات ۱۷ تا ۲۸ به صورت معکوس نمره-گذاری می‌شوند. به این صورت که کاملاً موافقم ۱ نمره، موافقم ۲ نمره، نظری ندارم ۳ نمره، مخالفم ۴ نمره و کاملاً مخالفم ۵ نمره داده می‌شوند. برای بررسی همسانی درونی سیاهه از آلفای کرونباخ استفاده شده که ضرایب در دامنه بین ۰/۶۸ تا ۰/۷۸ به دست آمده است. روایی مقیاس با روش تحلیل عاملی بررسی و تایید شده است. به این صورت که مقادیر نسبت کای اسکور به درجه آزادی  $X^2/d$ ، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI) و خطای ریشه‌ی مجذور میانگین تقریب (RMSEA) به ترتیب ۰/۱۶۱۵، ۰/۸۸۵، ۰/۸۶۱ و ۰/۰۴۷ به دست آمده است (ثابت و همکاران، ۱۳۹۴). در این پژوهش برای بررسی همسانی درونی سیاهه رفتارهای اخلاقی بر روی دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در هنرستان صنعتی شهر تهران از آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب ۰/۹۲ به دست آمد.

1. convenience sampling

2. Tabachnick, Fidell & Ullman

3. skewness

4. kurtosis

5. Moral Behaviors Inventory (MBI)

6. Guilt and Shame Proneness Scale (GASP)

7. Cohen, Wolf, Panter & Insko

مقیاس شرم و گناه (GASP) کوهن، ولف، پانتر و اینسکو (۲۰۱۱): این مقیاس ۱۶ سوال دارد که چهار خرده مقیاس ارزیابی منفی احساس گناه<sup>۱</sup> (سوالات ۱، ۹، ۱۴ و ۱۶)؛ جبران گناه<sup>۲</sup> (سوالات ۲، ۵، ۱۱ و ۱۵)؛ ارزیابی منفی شرم<sup>۳</sup> (سوالات ۳، ۳، ۶، ۱۰ و ۱۳)؛ عقب نشینی کردن از شرم<sup>۴</sup> (سوالات ۴، ۷، ۸ و ۱۲) را اندازه‌گیری می‌کند. در این مقیاس داستان‌هایی در مورد موقعیت‌هایی که افراد در زندگی روزمره با آنها مواجه می‌شوند و واکنش‌های آنها به این موقعیت‌ها ارائه و سپس از شرکت کنندگان خواسته می‌شود خود را در آن موقعیت تصور کنند و میزان احتمال واکنش خود را در این شرایط روی مقیاسی پنج درجه‌ای مشخص کنند؛ به این صورت که خیلی زیاد ۵ نمره، تا حد زیادی ۴ نمره، در حد متوسط ۳ نمره، تا حد کمی ۲ نمره و به ندرت ۱ نمره تعلق می‌گیرد (هاشمی، درتاج، سعدی‌پور و اسدزاده، ۱۳۹۶). در داخل ایران برای بررسی اعتبار مقیاس از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب برای شرم ۰/۸۱ و احساس گناه ۰/۷۸ به دست آمده است (خرم‌روز، ملتفت و فیروزی، ۱۳۹۷). در یک پژوهش دیگر در داخل ایران ضرایب آلفای کرونباخ برای احساس گناه ۰/۸۳ و احساس شرم ۰/۵۱ گزارش شده است (جوکار و کمالی، ۱۳۹۴). نتایج بررسی یک پژوهش، پایایی همسانی درونی مقیاس احساسات شرم و گناه بررسی و نشان داده‌اند ضریب آلفای کرونباخ برای احساس گناه ۰/۸۲، احساس شرم ۰/۷۹ و کل مقیاس ۰/۸۶ به دست آمده است که نشان دهنده اعتبار و پایایی مطلوب برای خرده مقیاس‌ها و کل مقیاس احساسات شرم و گناه است (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۶). در خارج از کشور پژوهش‌ها نیز حاکی از وجود روایی و پایایی مقیاس شرم و گناه کوهن و همکاران (۲۰۱۱) است، به طوری که در یک پژوهش ضرایب آلفای کرونباخ برای ارزیابی منفی احساس گناه ۰/۸۲، جبران گناه ۰/۸۳، ارزیابی منفی شرم ۰/۸۰ و عقب نشینی کردن از شرم ۰/۷۱ محاسبه و گزارش شده است (آبراهام و همکاران، ۲۰۲۰). در یک پژوهش دیگر آلفای کرونباخ برای ارزیابی منفی احساس گناه ۰/۷۹، جبران گناه ۰/۷۳، ارزیابی منفی شرم ۰/۸۳ و عقب نشینی کردن از شرم ۰/۷۶ محاسبه و گزارش شده است (تریزی و شوک<sup>۵</sup>، ۲۰۲۰). در این پژوهش برای بررسی همسانی درونی مقیاس شرم و گناه بر روی دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در هنرستان صنعتی شهر تهران از آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب ۰/۷۳ به دست آمد.

#### یافته‌ها

در این بخش قبل از بررسی فرضیه‌ی پژوهش نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف مورد بررسی قرار گرفت که حاکی از توزیع نرمال داده‌ها بود. در ادامه به بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخته می‌شود. فرضیه اصلی: بین هیجان شرم/احساس گناه با رفتار اخلاقی رابطه وجود دارد. به منظور بررسی رابطه بین هیجان شرم/احساس گناه با رفتار اخلاقی ابتدا از ضریب همبستگی پیرسون و سپس از روش آماری ضریب مسیر استفاده شد که نتایج در ذیل آورده شده است.

جدول ۱: ماتریس همبستگی بین هیجان‌ات خودآگاه با رفتار اخلاقی

متغیرهای پژوهش	رفتار اخلاقی / ضریب همبستگی (r)	سطح معناداری (sig)
ارزیابی منفی احساس گناه	۰/۵۸۲**	۰/۰۰۱
جبران گناه	۰/۶۶۹**	۰/۰۰۱
خودارزیابی منفی احساس شرم	۰/۳۲۶*	۰/۰۰۱
عقب نشینی از شرم	-۰/۳۱۴**	۰/۰۰۱

\*\* معنادار در سطح ۰/۰۱ \* معنادار در سطح ۰/۰۵

<sup>۱</sup>. guilt-negative-behavior-evaluation

<sup>۲</sup>. guilt repair

<sup>۳</sup>. shame-negative-self-evaluation

<sup>۴</sup>. shame-withdraw

<sup>۵</sup>. Terrizzi & Shook

جدول ۱ شامل ماتریس همبستگی بین هیجانات خودآگاه با رفتار اخلاقی، به وضوح نشان می‌دهد که بین ارزیابی منفی احساس گناه و جبران گناه با رفتار اخلاقی، همچنین بین خودارزیابی منفی احساس شرم با رفتار اخلاقی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. ولی بین عقب نشینی از شرم با رفتار اخلاقی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

جدول ۲. ضریب مسیر اثرات مستقیم هیجانات خودآگاه با رفتار اخلاقی

مسیرهای مستقیم	ضریب بتا (□)	خطای معیار (S.E)	نسبت بحرانی (C.R.)	معناداری
هیجان خودآگاه گناه ← رفتار اخلاقی	۰/۷۳۶	۰/۲۶۸	۱۴/۱۷۱	۰/۰۰۱
هیجان خودآگاه شرم ← رفتار اخلاقی	-۰/۱۰۷	۰/۳۲۹	-۲/۰۵۵	۰/۰۴۱

همان طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، مسیر هیجان خودآگاه گناه ( $\beta=0/736$  و  $sig=0/001$ ) و هیجان خودآگاه شرم ( $\beta=-0/107$  و  $sig=0/041$ ) بر رفتار اخلاقی معنادار بودند. لذا فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه بین هیجان خودآگاه شرم و گناه با رفتار اخلاقی رابطه وجود دارد، تایید شد.

### بحث و نتیجه گیری

همانطور که در نتایج تحلیل به آن اشاره شد، بین هیجان خودآگاه شرم/احساس گناه با رفتار اخلاقی، رابطه معناداری وجود دارد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های هیگز، مک‌لنتوش، کونلی و مومفورد<sup>۱</sup> (۲۰۲۰)، پولس، تورسویت، لوگو، آندرسن و سوترلین<sup>۲</sup> (۲۰۱۸)، مورفی و کیفین-پترسون (۲۰۱۷)، نادى، عزیزى و مسجدى (۱۳۹۸)، ایمر و گرکز (۱۳۹۷) و علانی و بیرامی (۱۳۹۰) همسویی دارد.

در تبیین یافته‌ی پژوهش، می‌توان گفت که شرم و گناه هر دو از هیجانات خودآگاه و اخلاقی هستند زیرا هر دو شامل ارزیابی از خود هستند (تانجی و دیرینگ<sup>۳</sup>، ۲۰۰۳). شرم محصول ارزیابی از اعمال خود در رابطه با استانداردها، قوانین، اهداف و اسناد کلی است و می‌تواند در پاسخ به اعمال اخلاقی ناشایست و یا دستاوردهای ضعیف ایجاد شود. احساس گناه نیز در پاسخ به پذیرش مسئولیت شخصی برای یک شکست رخ می‌دهد؛ اما مثل شرم شدیداً منفی نیست؛ زیرا در گناه، اعمال فردی خاصی که منجر به شکست شده است، مورد توجه است.

در توصیف پدیدارشناسانه تجربه یک فرد شرم‌منده، ویژگی‌هایی مانند تمایل به پنهان شدن، ناپدید شدن یا مردن قابل ملاحظه است (لوئیس<sup>۴</sup>، ۱۹۹۲؛ به نقل از عباسی، حسینی و گلستانه، ۱۳۹۵). در واقع در حالت شرم، فرد بیشتر بر خود متمرکز است ولی احساس گناه بر روی عمل متمرکز می‌شود و گرایش به اقرار و اعتراف، جبران و بازسازی دارد (تانجی و دیرینگ، ۲۰۰۲). از آنجا که کانون توجه در گناه، رفتارهای خاص می‌باشد، افراد می‌توانند از طریق عمل جبرانی، خودشان را از شر این هیجان رها کنند. جبران یا تصحیح شکست و پیشگیری از وقوع مجدد آن در آینده، دو شیوه ممکن اصلاحی هستند که اشخاص می‌توانند انتخاب کنند. در حقیقت گناه با عمل جبرانی البته الزامی نیست و پیشگیری از وقوع دوباره آن در آینده مرتبط است. در حالی که در شرم بدن خود به خود بسیار بی‌حرکت است، در گناه، افراد به طور معمول حرکات خود را افزایش می‌دهند به طوری که در تلاش هستند، عمل را جبران کنند (کول، بارت و زهن واکسلر<sup>۵</sup>، ۱۹۹۲؛ به نقل از عباسی و همکاران، ۱۳۹۵). این پیامدها، بسیار دردناک و منفی هستند که حتی می‌تواند منجر به اختلال در رفتارهای عادی، اغتشاش در تفکر و عدم توانایی در صحبت کردن، گردند (لوئیس، ۱۹۹۲؛ به نقل از عباسی و همکاران، ۱۳۹۵) لذا دور از انتظار نیست که افراد به جای تجربه‌ی دردناک و منفی شرم، ترجیح دهند که رفتارهای اخلاقی از خود نشان دهند. در واقع احساس شرم باعث می‌شود فرد در قبال کارهای غیراخلاقی که انجام داده است سعی در جبران آن رفتارها در آینده بر می‌آید و همین احساس جبران در فرد شرم‌منده باعث می‌شود فرد کمتر در آینده رفتارهای غیراخلاقی را مرتکب شود. لذا منطقی است که گفته شود بین هیجان خودآگاه شرم با رفتارهای اخلاقی رابطه وجود داشته باشد. از طرف دیگر، وقتی یک فرد به خاطر انجام یک عمل احساس گناه کند، سعی در جبران آن تخطی اخلاقی دارد و در رفتارهای آتی خود کمتر رفتارهای غیراخلاقی انجام می‌دهد.

<sup>1</sup> Higgs, McIntosh, Connelly & Mumford

<sup>2</sup> Polless, Torstveit, Lugo, Andreassen, & Sütterlin

<sup>3</sup> Tangney & Dearing

<sup>4</sup> Luis

<sup>5</sup>. Cole, Barrett & Zahn Waxler

اخلاقیات و رفتارهای اخلاقی نقش مهمی در روند زندگی تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس دارد. یکی از مهمترین نمودهای رفتارهای اخلاقی ضعیف در مدارس بروز پدیده تقلب دانش‌آموزان است که به عنوان یکی از مهمترین رفتار غیراخلاقی در دانش‌آموزان از آن یاد شده است (بورودوسکی، تار، هو و اسیگلیمپاگلیا، ۲۰۲۰). به نظر می‌رسد در صورتیکه دانش‌آموزان تحت آموزش‌های صحیح خانواده و مدرسه قرار گرفته باشند، بعد از انجام تقلب احساس شرم یا گناه کنند و همین احساس گناه باعث شود مطالعات شخصی بیشتر و کمک گرفتن از دیگران برای درک مطالب و حضور پیدا کردن در جلسه امتحان با تسلط بیشتر را جایگزین رفتار غیراخلاقی تقلب کنند.

یافته‌های پژوهش می‌توانند با تبیین نحوه اثرگذاری هیجان‌ات خودآگاه شرم و گناه به گسترش دانش، مفاهیم در زمینه رفتارهای اخلاقی کمک کنند. همچنین، نتایج پژوهش حاضر می‌تواند راهگشای پژوهش‌های جدیدتر به منظور گسترش دانش هیجانی در زمینه عوامل مؤثر بر شکل‌گیری رفتارهای اخلاقی شود. در سطح عملی، از یافته‌های این پژوهش می‌توان در جهت تدوین برنامه‌ها و مداخله‌های آموزشی درمانگری در سازمان‌های ذیربط مانند سازمان آموزش و پرورش جهت طراحی مداخلاتی مانند آموزش هیجان‌ات خودآگاه مانند شرم، گناه و غیره، آموزش مبتنی بر دیدگاه‌گیری اجتماعی (درک دیدگاه دیگران) به بهبود رفتارهای اخلاقی دانش‌آموزان کمک شود و مشاوران مدرسه و روانشناسان تربیتی می‌توانند بر این اساس از نتایج این پژوهش استفاده کنند. از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به مهیا نبودن شرایط اجرای پرسشنامه به صورت حضوری در مدرسه اشاره کرد که منجر به گزینش اجباری دانش‌آموزانی شد که دسترسی به اینترنت و فضای مجازی داشته باشند، همچنین استفاده از پرسشنامه به عنوان تنها ابزار اندازه‌گیری نیز، محدودیت‌هایی ایجاد می‌کند که باید به آن توجه داشت. در تعمیم نتایج این پژوهش به جامعه‌ی دانش‌آموزی باید محتاطانه عمل کرد چرا که پژوهش حاضر به صورت خاص، دانش‌آموزان هنرستان صنعتی شهر تهران را مورد سنجش قرار داده است.

## منابع

- ایمر، فرشید؛ و گرکز، منصور. (۱۳۹۷). بررسی نقش هیجان‌ات خودآگاهانه (غرور و شرم) در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی حسابداری: مطالعه موردی دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه‌های شهر گرگان. فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، ۳(۶)، ۱۹۷-۱۶۵.
- ثابت، مهرداد؛ دلاور، علی؛ پاشاشریفی، حسن؛ و خوش‌نویسان، زهرا. (۱۳۹۴). ساخت و روا سازی مقیاس رفتار اخلاقی. فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۶(۳)، ۳۷-۲۷.
- جوکار، بهرام؛ و کمالی، فاطمه. (۱۳۹۴). بررسی رابطه معنویت و احساس شرم و گناه. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۵(۱)، ۱۹۱.
- خرم‌روز، سیدجواد؛ ملتفت، قوام؛ و فیروزی، محمدرضا. رابطه بین دل‌بستگی به خدا با بهزیستی روانشناختی و نقش واسطه‌ای احساس شرم و گناه. مجله ارمغان دانش، ۲۳(۱)، ۱۲۳-۱۱۲.
- شریفی فرد، امل؛ حربی، آزاده؛ بهارلو، مصطفی؛ و منتخب یگانه، محمد. (۱۳۹۸). طراحی و آزمودن الگویی از پیشایندهای رفتار اخلاقی. اخلاق در علوم و فناوری، ۱۴(۴)، ۱۱۱-۱۰۴.
- عباسی، نرجس؛ حسینی، فریده سادات؛ و گلستانه، سید موسی. (۱۳۹۵). نقش سبک‌های اسنادی در هیجان‌های خودآگاه شرم و گناه در دانش‌آموزان دوره ابتدایی. مجله مطالعات آموزش و یادگیری، ۸(۲)، ۱۸-۱.
- علائی، پروانه؛ و بیرامی، منصور. (۱۳۹۰). شرم و گناه: رابطه‌ی هیجان‌های اخلاقی و سبک‌های فرزندپروری. دومین همایش ملی روانشناسی، روانشناسی خانواده.
- گرایلی، علی؛ خوراکیان، علیرضا؛ و مهارتی، یعقوب. (۱۳۹۶). بررسی اثر هیجان‌ات خودآگاهانه (غرور، شرم و گناه) بر سطح خلاقیت دانشجویان. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۶(۴)، ۱۲۶-۱۰۱.
- نادی، محمدعلی؛ عزیز، هاجر؛ و مسجدی، نفیسه. (۱۳۹۸). رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی، رفتار اخلاقی و احساس گناه با رفتار شهروندی اجباری. مجله روانشناسی، ۸۹(۲۳)، ۹۸-۸۳.

هاشمی، سعداله؛ درتاج، فریبرز؛ سعدی‌پور، اسماعیل؛ و اسدزاده، حسن. (۱۳۹۶). الگوی ساختاری احساسات شرم و گناه بر اساس شیوه‌های فرزندپروری والدین: نقش واسطه‌ای سبک‌های دلبستگی. فصلنامه روانشناسی کاربردی، ۱۱(۴)، ۴۹۳-۴۷۵.

- Abraham, J., Kurniadi, M. A., Andangsari, E. W., Ali, M. M., Manurung, R. H., & Warnars, H. L. H. S. (2020). Prediction of guilt and shame proneness based on disruption to psychological contract: A new light for corruption prevention. *Heliyon*, 6(6), e04275.
- Brodowsky, G. H., Tarr, E., Ho, F. N., & Sciglimpaglia, D. (2020). Tolerance for Cheating from the Classroom to the Boardroom: A Study of Underlying Personal and Cultural Drivers. *Journal of Marketing Education*, 42(1), 23-36.
- Chen, Y., Li, L., Ybarra, O., & Zhao, Y. (2020). Symbolic threat affects negative self-conscious emotions. *Journal of Pacific Rim Psychology*, 14.
- Dearing, R. L., Maddux, J. E., & Tangney, J. P. (2005). Predictors of Psychological Help Seeking in Clinical and Counseling Psychology Graduate Students. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36(3), 323.
- Donohue, M. R., Tillman, R., Perino, M. T., Whalen, D. J., Luby, J., & Barch, D. M. (2020). Prevalence and correlates of maladaptive guilt in middle childhood. *Journal of affective disorders*, 263, 64-71.
- Higgs, C., McIntosh, T., Connelly, S., & Mumford, M. (2020). Self-focused emotions and ethical decision-making: Comparing the effects of regulated and unregulated guilt, shame, and embarrassment. *Science and Engineering Ethics*, 26(1), 27-63.
- Levinson, C. A., Byrne, M., & Rodebaugh, T. L. (2016). Shame and guilt as shared vulnerability factors: Shame, but not guilt, prospectively predicts both social anxiety and bulimic symptoms. *Eating Behaviors*, 22, 188-193.
- Murphy, S. A., & Kiffin-Petersen, S. (2017). The exposed self: A multilevel model of shame and ethical behavior. *Journal of Business Ethics*, 141(4), 657-675.
- Poless, P. G., Torstveit, L., Lugo, R. G., Andreassen, M., & Sütterlin, S. (2018). Guilt and proneness to shame: Unethical behaviour in vulnerable and grandiose narcissism. *Europe's journal of psychology*, 14(1), 28.
- Tangney, J. P., & Dearing, R. L. (2002). Emotions and social behavior. Shame and guilt.
- Tangney, J. P., & Dearing, R. L. (2003). Shame and guilt. Guilford Press
- Terrizzi Jr, J. A., & Shook, N. J. (2020). On the Origin of Shame: Does Shame Emerge from an Evolved Disease-Avoidance Architecture? *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 14, 19.
- Tracy, J. L., & Robins, R. W. (2004). "Putting the Self into Self-Conscious Emotions: A Theoretical Model". *Psychological Inquiry*, 15(2), 103-125.



## **The Relationship between Shame Emotion/Guilt with Moral Behaviors in Students (Case study: Tehran Industrial Conservatory)**

Mahmoud Ismaili<sup>1</sup>, Afshin Salahian<sup>2\*</sup>

### **Abstract**

The aim of this study was to investigate the relationship between emotion of shame / guilt and moral behaviors in students of Tehran Industrial Conservatory in the academic year 2009-2010. This study was a descriptive-correlational study. The statistical population of the study included all students studying at the Tehran Industrial Conservatory in the academic year 2009-2010, 200 of whom were selected as a sample using the available sampling method (online method). Data collection method was based on the list of ethical behaviors (SBSQ) Sabet et al. (2015) and the Cohen Shame and Sin Scale (GASP) (2011). Data analysis was performed by conducting questionnaires through SPSS 24 software in inferential (Pearson correlation and Multivariate regression). The results showed that there is a relationship between shame, shame / guilt and students' moral behaviors.

**Keywords:** Emotion Of Shame, Guilt, Moral Behavior

---

<sup>1</sup> Master student, Department of Psychology, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran.

<sup>2</sup> Assistant Professor, Department of Psychology, Payame Noor University, Tehran Branch, Tehran, Iran (Corresponding Author). salahian2020@gmail.com